

**АНГЛІЙСКІЯ АНАЛІТЫЧНЫЯ ФОРМЫ УМОЎНАГА ЛАДУ:
ЛІНГВА-ПЕРАКЛАДЧЫЦКІ АСПЕКТ (НА МАТЭРЫЯЛЕ
АПАВЯДАННЯЎ Э. А. ПО)**

Бруцкая А.А.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Анотацыя. У артыкуле абгрунтаваная неабходнасць даследавання граматычных праблем англа-беларускага перакладу мастацкай прозы. Апісаны лексіка-граматычныя асаблівасці англійскіх аналітычных форм умоўнага ладу. На падставе аналізу беларускамоўных перакладаў англійскіх апавяданняў Э. А. По, якія былі выкананы рознымі аўтарамі, выяўлены і сістэматызаваны асноўныя спосабы перакладу англійскіх аналітычных форм умоўнага ладу.

Ключавыя словы: аналітычныя формы; аналітычныя формы ўмоўнага ладу; англа-беларускі пераклад; граматычныя формы; мастацкі пераклад; пераклад граматычных форм; умоўны лад.

Аб'ектам перакладазнаўчых англа-беларускіх даследаванняў у значнай ступені з'яўляюцца тэксты паэтычных твораў. Праблемы перакладу мастацкай прозы разглядаюцца ў межах аналізу перадачы пэўных лексічных і фразеалагічных адзінак, стылістычнай інтэрпрэтацыі зыходнага тэксту сродкамі перакладной мовы. Што да аналізу перакладчыцкіх пераўтварэнняў на граматычным узроўні, пошуку міжмоўных аб'ектыўных і суб'ектыўных граматычных карэлятаў на матэрыяле беларускамоўных перакладаў, то яны ў айчыннай навуцы прадстаўлены фрагментарна.

Даследаванне заканамерных пераўтварэнняў, ужытых падчас трансляцыі англійскіх граматычных форм на беларускую мову, бачыцца адной з задач сучаснага беларускага мовазнаўства і тэорыі перакладу: «скласці інвентар уласцівых дзвюм супастаўляльным мовам міжмоўных граматычных карэляцый, якія адэкватна перадаюць адзін і той жа змест, апісаць іх у функцыянальна-прагматычным

плане, стварыць дынамічную сістэму перакладчыцкіх адпаведнікаў – гэта задачы не толькі перакладчыкаў, але і лінгвістаў»¹ [2, с. 115].

А. А. Вогнева адзначае, што для аналізу перакладу адзінак на ўзроўні граматычных форм першапачаткова неабходна вызначыць і ўсебакова апісаць граматычныя катэгорыі, якія трапляюць пад «перакладзіраванне» падчас перакладу [3, с. 45].

На наш погляд, формы ўмоўнага ладу з’яўляюцца тыпалагічнай часткай сістэмы англійскіх дзеяслоўных аналітычных форм (далей – АФ) разам з часавымі (АФ часу), аспектуальнымі (АФ трывання) і станавымі (АФ стану) [1, с. 67–68].

Адсутнасць сістэматычных парадыгм у межах англійскага ўмоўнага ладу абумоўлівае адсутнасць канкрэтных падвідаў гэтай катэгорыі. У сваім даследаванні да АФ умоўнага ладу мы адносім форму **Past Perfect Subjunctive I**, якая часцей ужываецца ў даданай частцы складаназлучанага сказа (*If I **had been** there I would help you*) і формы **Indefinite Subjunctive II** (*If you went to the meeting you **would meet** me there*) і **Perfect Subjunctive II** (*You **would have gone** there without anyone’s help*), якія ужываюцца як у галоўнай частцы складаназалежных сказаў, так і ў простых сказах [1, с. 67–68].

Пералічым лексіка-граматычныя асаблівасці форм умоўнага ладу, якія дазваляюць аднесці іх да АФ: 1) складаюцца з некалькіх кампанентаў, якія звязаны паміж сабой лексіка-граматычнымі адносінамі, утвараюць адзіную словаформу, дзе адзін з кампанентаў – службовы дзеяслоў, другі – сэнсавы, напрыклад, дзеясловы *gone*, *have*, *would* не нясуць звестак пра значэнне ладу ў адрозненне ад утворанай з іх дапамогай формы *would have gone*; 2) у якасці дапаможнага кампанента выступаюць дэсемантызаваныя паўназначныя дзеясловы

¹ Пераклад А. Бруцкай.

would, should; 3) семантычна і функцыянальна раўназначныя слову: спалучэнне *should go*, у якім галоўны кампанент – *go*, службовы – *should*, з’яўляецца асобай граматычнай формай – формай умоўнага ладу дзеяслова *go*, а не асобным словам; 4) кампаненты асобнааформленыя і рухомыя: *Would you have gone there without anyone’s help?* (перастаноўка); 5) кампаненты выконваюць адзіную сінтаксічную функцыю: *You would have gone there without anyone’s help* (выказнік), аднак паміж самімі кампанентамі сінтаксічныя сувязі адсутнічаюць; 6) могуць уваходзіць у сінтаксічныя сувязі з іншымі членамі сказа як цэлая форма, напрыклад, у сказе *You would have gone there without anyone’s help* сінтаксічныя адносіны існуюць паміж выказнікам *would have gone* і акалічнасцю *there*.

Знешняе падабенства форм умоўнага ладу з іншымі канструкцыямі значна ўскладняе іх пераклад. Так, форма Past Perfect Subjunctive I знешне супадае з формай Past Perfect абвеснага ладу (*had gone*), а формы Subjunctive II аманімічныя са спалучэннямі «мадальны дзеяслоў+інфінітыў/перфектны інфінітыў» (*should go/have gone*) і формамі залежнага будучага часу – Future-in-the-Past (*would have gone*). Найбольшую цікавасць выклікае спецыфіка трансляцыі форм Subjunctive II, якія складана адмежаваць ад іх аманімічных граматычных варыянтаў. Звернемся да спосабаў перакладу гэтых АФ.

Матэрыялам даследавання паслужылі 18 апавяданняў Э. А. По [4] і іх беларускія пераклады [5] у выкананні дванаццаці перакладчыкаў, агульным аб’ёмам 260 старонак, з якіх метадам суцэльнай выбаркі было адабрана 80 кантэкстаў з англійскімі АФ умоўнага ладу (34 формы Indefinite Subjunctive II і 46 форм Perfect Subjunctive II).

Формы **Indefinite Subjunctive II** перадаюцца на беларускую мову наступным чынам:

• формамі дзеясловаў умоўнага ладу (10)²: *Jupiter, I **should like** to understand what it is you are talking about* [5]. – *Юнімэр, хацеў бы я ведаць, што ты маеш на ўвазе*³ [4, с. 186];

• формамі дзеясловаў прошлага часу абвеснага ладу (8): *And again, and again, in secret communion with my own spirit, **would I demand** the questions...* [5]. – *Зноў і зноў у таямнічым надабенстве нашых душаў я **шукаў** адказы на пытанні...* [4, с. 84];

• формамі дзеясловаў будучага часу абвеснага ладу (3): *Should they even trace the animal, it **would be impossible** to prove me cognizant of the murder...* [5]. – *Калі яны і выйшлі на след малпы, ім **не ўдасца** даказаць, што я быў сведкам забойства...* [4, с. 248];

• формамі дзеясловаў цяперашняга часу абвеснага ладу (2): *My own impressions I **would not pretend** to render intelligible to the reader* [5]. – *Анісваць чытачам свае пачуцці я нават **не бяруся*** [4, с. 96];

• спалучэннем інфінітыва з часціцай *б* (2): *Why **would they not be gone**?* [5] – *Чаму **б** ім **не пайсці**?* [4, с. 111];

• спалучэннем дзеяслова *магчы* ў форме прошлага часу абвеснага або ўмоўнага ладу з інфінітывам (3): *There are some who **would have thought** him mad. His followers felt that he was not* [5]. – *Некаторыя **маглі б палічыць** яго вар'ятам, але ягоныя папличнікі адчувалі, што ён не вар'ят* [4, с. 63].

Формы **Perfect Subjunctive II** перадаюцца на беларускую мову наступным чынам:

• формамі дзеясловаў умоўнага ладу (31): *I **would not have believed** that any wave could rise so high* [5]. – *Не набачыўшы на свае*

² Тут і далей у дужках лічбамі пазначаецца колькасць адабраных АФ умоўнага ладу пэўнага тыпу.

³ Тут і далей цытаты прыводзяцца з захаваннем лексічных і граматычных асаблівасцяў арыгінала.

вочы, я **б** ніколі **не паверыў**, што хваля можа ўзняцца так высока [4, с. 172];

- формамі дзеясловаў прошлага часу абвеснага ладу (5): *Those who drew me on board were my old mates and daily companions – but they knew me no more than they **would have known** a traveller from the spirit-land* [5]. – *Мяне надабралі старыя сябрукі, колішнія напалечнікі, але **не пазналі** мяне – дый як пазнаць прыхадня з таго свету!* [4, с. 180];

- спалучэннем дзеяслова *магчы* ў форме прошлага часу абвеснага або ўмоўнага ладу з інфінітывам (4): *Nothing **would have tempted** me to within half a dozen yards of its brink* [5]. – *Нішто ў свеце **не магло б прымусяць** мяне наблізіцца да яе ўскрайку бліжэй чым на шэсць ярдаў* [4, с. 162].

Нягледзячы на тое што ў разглядаемых творах часцей былі ўжытыя формы Perfect Subjunctive II (46 супраць 34), іх пераклад суправаджаўся значна меншай разнастайнасцю спосабаў і прыёмаў, чым трансляцыя форм Indefinite Subjunctive II. Гэта можа тлумачыцца большай складанасцю адмежавання падчас перакладу форм Indefinite Subjunctive II ад іх граматычных амонімаў.

Варта адзначыць, што астатнія шэсць форм Indefinite Subjunctive II і шэсць форм Perfect Subjunctive II былі перададзеныя на беларускую мову праз пропуск цэлай формы або шляхам граматычных і лексіка-семантычных пераўтварэнняў, кожнае з якіх было ўжыта перакладчыкамі аднойчы, таму такія выпадкі можна лічыць суб'ектыўнымі спосабамі перакладу і яны не прадстаўлены ў тэксце артыкула.

Такім чынам, пераклад форм Subjunctive II залежыць ад іх сінтаксічнай пазіцыі (галоўная або даданая частка складаназалежнага сказа, частка складаназлучанага сказа ці частка простага сказа)

і ад семантычнай афарбоўкі (абазначэнне магчымага, пажаданага або меркаванага дзеяння, ажыццяўленне якога залежыць ад іншых дзеянняў ці абставін або вынікае з кантэксту).

ЛІТАРАТУРА

1. Бруцкая, А. А. Лексіка-граматычныя асаблівасці англійскіх аналітычных форм і спосабы іх перакладу на беларускую мову / А. А. Бруцкая // Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія. – 2017. – № 3. – С. 65–72.
2. Волюнец, Т. Н. Грамматические проблемы художественного перевода // *Studia Rossica posnaniensia* / Т. Н. Волюнец // *Zeszyt XXXII*. – Poznań, 2005. – С. 109–116.
3. Огнева, Е. А. Художественный перевод: проблемы передачи компонентов переводческого кода / Е. А. Огнева: Монография. 2-е изд., доп. – Москва: Эдитус, 2012. – 234 с.
4. По, Э. А. Маска Чырвонае Смерці : выбраныя навелы, вершы, эсэ / Э. А. По (пер. з англ.). – Мінск : Кнігазбор, 2011. – 471 с.
5. Stories by Edgar Allan Poe [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://poestories.com/stories.php>. – Дата доступу : 30.10.2022 г.